

MAGNOLIYA (MAGNOLIACEAE) O'SIMLIGINI NAMANGAN
SHAROITIDA KO'PAYTIRISH

N.R.Melanova

Annotatsiya: *Magnoliyadoshlar (Magnoliaceae) — ikki urug'pallali o'simliklar oilasi. Daraxt va butalardan iborat. Barglari yaxlit, ba'zan bo'lakchali, cheti tekis, gullari yirik, to'g'ri, ikki jinsli (kamdankam bir jinsli). Changchilari ko'p. Amerika va Osiyoning tropik va subtropik mintaqalarida 14 turkumi (240 ga yaqin turi) bor. Magnoliya, loladaraxt kabi turkumlarining turlari manzarali o'simlik sifatida ekiladi.*

Kalit so'z: *magnoliya, urug', qalamchalash, manzarali, gullar*

Magnoliya (*Magnolia*) — magnoliyadoshlar oilasiga mansub doim yashil yoki barg to'kadigan daraxtlar turkumi. Sharqiy va Jan.-Sharqiy Osiyo, Shim. Amerikaning jan.-sharqi hamda Markaziy Amerikada 80 ga yaqin turi bor. O'zbekistonda 3 turi manzarali o'simlik sifatida o'stiriladi. Shundan yirik gulli *M.* Doim yashil manzarali daraxt sifatida tarqalgan. O'zbekistonda o'stiriladiganining bargi kuzda to'kiladi. Bo'yi 10–13 m oralig'ida. Barglari ellipssimon yoki tuxumsimon, yaltiroq, bandli, ketma-ket joylashgan. Gullari yirik, oq, xushbo'y, yakka. Bargi tarkibida efir moylari, glyukozidlar, po'stlog'i va ildizida alkaloidlar bor. Bargidan tayyorlangan suyuq eksrakt qon bosimini pasaytirishda qo'llanadi.

Barglarning go'zalligi, xushbo'y gullari, mevalarning o'ziga xosligi bilan magnoliya yakka o'zi, shuningdek, guruhlar va xiyobonlar uchun ishlatiladigan dekorativ gullaydigan doimiy yashil yoki bargli daraxtlar va butalardir.

Magnoliyalarning po'stlog'i kul-kulrang yoki jigarrang, silliq, qobiqli yoki jo'yakli. Katta barg izlari va stipullardan tor halqasimon belgilar bilan o'qqa tutadi. Buyraklar yirik, tor konussimon yoki fusiform, 1 yoki 2 tarozi bilan. Barglari katta, asosan ellipssimon yoki obovatsimon, butun, pinnat venasimon; barg chetiga etib bormaydigan ikkinchi tartibli tomirlar. Stipules yosh bargni qoplaydi.

Gullari ikki jinsli, odatda juda katta, xushbo'y, oq, krem yoki binafsha, yolg'iz, terminal; 6-9-12 gulbargli, 2, 3 yoki 4 aylana shaklida joylashgan, bir-birining ustiga qo'shilgan, uch bargli kosadan perianth. Stamens va pistillar ko'p bo'lib, shpindel shaklidagi, cho'zilgan idishga yig'iladi. Mevasi konussimon yig'ma varaq, urug'i xanjar-tuxumsimon, uchburchaksimon, qora, mayda embrion yog'li endospermga botirilgan, go'shtli qizil yoki pushti urug'li, barg

barglari ochilganda yupqa urug' tolalariga osilib turadi. Magnoliya gullari qo'ng'izlar tomonidan changlanadi, chunki ular asalarilar va kapalaklar paydo bo'lishidan oldin gullaydi. Ularda nektar yo'q, lekin changlatuvchi hasharotlar nozik shirin hid bilan o'ziga jalb qiladi.

Magnoliya urug'ini ko'paytirish uchun kuzda yangi pishgan mevalarni yig'ish va ulardan urug'larni olish kerak. Urug'lar sarkotesta deb ataladigan qattiq qobiq bilan qoplangan, ko'plab botaniklar ekishdan oldin olib tashlashni maslahat berishadi. Qobiqni yumshatish uchun urug'larni 3-4 kun davomida suv bilan to'kib tashlash kerak, so'ngra katta elakdan o'tkazib, bir necha marta yuviladi. Shu tarzda ishlov berilgan urug'lar darhol yoki keyingi yil fevral-mart oylarida ekiladi. Urug'larni nam va salqin muhitda saqlash kerak, masalan, muzlatgichning o'rta rafida, namlangan sfagnum moxiga o'ralgan va ichiga joylashtirilgan. Plastik to'rva. Mog'or paydo bo'lishining oldini olish uchun ularni fungitsid bilan oldindan davolash mumkin. Tayyorlangan urug'lar, qoida tariqasida, yopiq erga (qutilar, chelaklar) 2 sm chuqurlikdagi ilgari to'kilgan jo'yaklarda ekilgan. Tuproq engil, torf-qumli, ohak izlarisiz bo'lishi kerak. Kelgusi yil, ko'chatlar 15-20 sm balandlikka etganidan so'ng, ularni alohida idishlarda yig'ib, universal o'g'it bilan oziqlantirish mumkin. Issiq mavsumda o'stirilgan magnoliyalar ochiq havoda, qishda esa yorug' xonada saqlanishi mumkin, uning harorati 5-10 ° S. Va faqat hayotning uchinchi yilida novdalar doimiy yashash uchun ochiq erga ko'chirilishi kerak. Ko'rib turganingizdek, magnoliyalarni ko'paytirishning urug'lik usuli juda qiyin. Bundan tashqari, urug'lardan olingan o'simliklar har doim ota-onaning nav xususiyatlarini saqlab qolmaydi.

QATLAMCHALASH USULI

Kesishdan yangi magnoliya olish ancha oson va bu urug'lardan olingan namunalarga qaraganda tezroq gullaydi. Qatlamcha – ota-onadan ajralmagan o'simlikning ildiz otgan novdasi. Ko'paytirish uchun elastiklikni saqlab qolgan pastki novdalar tanlanadi. Ular yerga egilib, yerga metall qavs bilan mahkamlanadi va tepada tuproq bilan yopiladi. Yosh niholning yer tegib turgan qismidan po'stlog'ida kichik bir kesma qilinadi, bu usul ildizlarning biroz oldinroq paydo bo'lishiga imkon beradi. Ildizlar yaxshi rivojlanganidan so'ng, yosh nihol ota-onadan ajralib, doimiy joyga ekilgan.

Magnoliya o'simligi Namangan sharoitda qalamchasidan o'stirish yaxshi natija bermayapti. Negaki qalamchadan ko'paytirilayotgan o'simlik unib nish uradi lekin vaqt o'tishi bilan qurib qoladi. Bu o'simlikni urug'dan ko'paytirish yaxshi samara beryapti. Chunki shikastlanmagan urug'larni asta sekinlik bilan torfli tuproqlarga eksak u tezda unib chiqadi. Magnoliyani O'zbekiston eng ko'p

yetishtiriladigan turi bu Magnoliya grandiflora urug'dan yaxshi natija beradi. Qalamchasidan esa yaxshi natija olish qiyin. Magnoliya o'simligi Namangan iqlim-sharoitida issiqxonalarda o'stirilib kelinmoqda. Magnoliyani issiqxonalarda yozda har kuni suv quyib turish tavsiya etiladi. Negaki u juda ham suvga talabchan o'simlik. Qish kunlarida esa 2 yoki 3 kunda bir marotaba sug'orish maqsadga muvofiq. Ko'p suv quyish natijasida o'simlik barglari tezda qoramtir rangga kiradi va nobud bo'laboshlaydi. Yozning issiq kunlarida 40°C gacha issiqqa chidamli tur hisoblanadi. Sovuq kunlarida -3°C gacha sovuqqa chidamli o'simlik.

Asosiy ekiladigan tuprog'i torf va biogumus. Ba'zi hollarda torf va biogumusga ozroq tuproq va loyqa qoshiladi. Chunki loyqa tarkibi juda ham mineral moddalarga boy. Magnoliya o'simligi 1 yilda 20-30 sm osadi. Bizning sharoitda ko'proq magnoliyani qorason kasalligi nobud qiladi. Bu kasallik belgilari asosan barglari qorayib qolishida namoyon bo'ladi. Bunday holatlarda magnoliyani chanqatib sug'orish kasallikni oldini ma'lum miqdorda olgan bo'ladi.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Doornik A.W. Effect of storage duration and temperature on the survival of *Rhizoctonia solani* in tulip and iris bulbs // *Neth. J. Plant Pathol.*-Netherland. -1982.- Vol.88 № 5.- pp.185-190.

2. Juodkaitė R., Baliūneinė A., Naujalis J.R., Navalinskienė M., Samuitienė M. Selection and presentation of tulip (*Tulipa L.*) species and cultivars to the Lithuanian plant genetic resources. // *Biologija. Lithuania*, 2008, Vol. 54, No.2, pp.139-146.

3. Juodkaitė R., Naujalis J.R., Navalinskienė M., Samuitienė M. Evaluation of tulip (*Tulipa L.*) decorative capacities and resistance to Tulip breaking potyvirus in the tulip collection of the Botanical Garden of Vilnius University. *Biologija. Lithuania*, 2005, Vol. 51, No.4, pp.64-70.

4. С.Мисирова, Н.Меланова, И.Джўраев, А.Камалов. Наманган вилоятида Нидерландия лолаларини етиштириш. Ўзбекистон Аграр фани хабарномаси 2021 йил 1-сон.

5. I.Qurbonov. TULIP VARIETIES IMPORTED FROM THE NETHERLANDS TECHNOLOGY OF CULTIVATION OF NAMANGAN REGION. GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ) ISSN (E): 2347-6915 Vol. 9, Issue 12, Dec. (2021)

